

William Faulkner'in "Ayı" adlı Öyküsüne Ekoeleştirel Yaklaşım

Sezgin TOSKA (*)

Öz: Bu çalışma William Faulkner'in "Ayı" adlı öyküsünü ekoeleştirel yaklaşımla incelemeyi hedefler. Ekoeleştirel yaklaşım yazınsal bir yapıta uygulanırken insan merkezli bir tutumdan ziyade yeryüzü merkezli bir tutumu benimser. Bu yüzden öyküde var olan doğa-insan etkileşimi ve ilişkileri yeryüzü merkezli bakış açısıyla incelenmeye çalışılır. Faulkner'in yapıtı günümüzde daha derin ve etkili bir şekilde hissettiğimiz ekolojik ve çevresel sorunlar ve olası çözümleri için günümüz insanını ve evrensel değerlerini bir kez daha sorgulamaya yönlendirir. Bu bakımdan Faulkner'in öyküde ele aldığı doğa-insan etkileşimi ve ilişkileri yapıtın geçtiği yer ve dönemle sınırlı kalmamıştır. Faulkner ekolojik ve çevresel sorunları ele alırken, bu sorunların oluşmasına yol açan temel nedenler üzerinde durarak, çözüm yollarının da bu temel nedenler üzerinden ortaya konulması için insanlara yön gösterir. Yapıtta insan merkezli görüş etkisi altında gelişen ve şekillenen din görüşü ile para temelli ekonomi, insanların doğaya zarar vermesinde etkilidir. İnsanlar doğaya zarar vermeye başladıktan sonra lanetlenmişlerdir. İnsanın bu lanetten kurtulması için lanetin henüz var olmadığı dönemdeki gibi doğayla uyumlu yaşamayı öğrenmesi gerekmektedir. Bunun için insanların evrensel değerlerini tekrar gözden geçirmeleri gerekmektedir. İnsan, evrensel değerlerini gözden geçirirken yarattığı ekolojik ve çevresel sorunların farkına varmalı ve bu sorunların altında yatan noktaları belirleyip doğaya karşı oluşturduğu fiziksel ve metafiziksel kodlamalarını değiştirmelidir. Aksi takdirde Faulkner'in sözünü ettiği lanetten kurtulmak günümüzde de pek mümkün olmayacaktır. HES projeleri ile birlikte yaşananlar bunun en yakın örnekleridir. Bu örnekler doğaya karşı olan olumsuz tutumumuzda yeterince değişime gidemediğimizin bir göstergesidir. İnsan doğayla uyumlu olan değer yargılarına ulaşabilirse, bu lanetten kurtulmak için bir fırsat yakalayabilir.

Anahtar Kelimeler: ekoeleştiri, Faulkner, evrensellik, ekolojik ve çevresel konular,

Ecocritical Approach to "The Bear" by William Faulkner

Abstract: This study aims to analyze William Faulkner's story "The Bear" by making use of ecocritical approach. While it is applied to a literary work, ecocritical approach adopts an earth centered attitude rather than a human centered one. Therefore nature-human connections and interactions, found in the story, are attempted to be analyzed with an earth centered perspective. Faulkner's work leads the contemporary human to question universal values for ecological and environmental problems that are felt more deeply and effectively today, and their probable solutions. In this regard, human-nature connections and interactions, Faulkner handled in the story, have not been limited to the place and the period that the work involves. While Faulkner handles ecological and environmental problems, by emphasizing the root causes of these problems, he orients people to execute solutions on the basis of these causes. Religion, money-based economy that developed and shaped under the influence of man centered view is influential in damaging the nature. People are cursed after damaging the nature. In order to avoid this curse, they should learn how to live in harmony with nature as in times it was not damaged. In order to achieve this, people should revise their universal values. While revising these values, people should realize the ecological and environmental problems they created and then change the physical and metaphysical codes they have created toward the nature. Otherwise it will be hardly possible to avoid this curse. The incidents as a result of HES projects exemplify this situation very well. These examples indicate that we have not changed our negative attitudes toward nature. If human can attain his values of judgments, he can have a chance to avoid this curse.

Keywords: ecocriticism, Faulkner, universality, ecological and environmental issues

*) Araş. Gör., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü
(e-posta: toska@atauni.edu.tr)

Giriş

İnsan ve insan olmayan varlıklar arasındaki etkileşimin ve ilişkilerin yazınsal metinlerdeki yansımalarını insan merkezli olmayan bir tutumla eleştiren ekoeleştirel yaklaşım William Faulkner'in "Ayı" adlı öyküsünde ele alınabilir. Faulkner'in "Ayı" adlı öyküsünde insan ve insan olmayan varlıklar arasındaki etkileşim ve ilişkilerde yeryüzü merkezli bir tutum sergilediği gözlemlenebilir. Faulkner'in bu öyküdeki yaklaşımı öykünün geçtiği yer, zaman ve kişilerle sınırlı kalmayıp insanın varoluşundan beri süregelen doğa-insan etkileşimini ve ilişkilerini sorguladığı için evrenseldir. Faulkner'in bu öyküsünün, günümüzde daha derin ve etkili bir şekilde hissettiğimiz ekolojik ve çevresel sorunlar ve olası çözümleri için günümüz insanını bu konuları bir kez daha sorgulamaya yönlendirdiği ileri sürülebilir.

Amerika'nın güneyinde yaşayan Faulkner için doğadan uzak kalmak pek de mümkün olmamıştır. Yazarın doğduğu bölge ve dönemde çeşitleri ve dereceleri farklı olsa da insanlar genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşıyorlardı. Yazar, kurgu dünyasında yaşadığı bu bölgeye "Yoknapatawpha" adını verir. Yapıtlarında kurguladığı hemen hemen tüm olaylar bu bölgede geçer. Fakat Faulkner'in bölgesel bir yazar olduğunu söylemek son derece güçtür. Faulkner bu küçük denebilecek bölgede geçen olayları anlatırken evrenselliği yakalamaya çalışır ya da başka bir ifadeyle evrenselliği veya kendisinin evrensel değerler olarak kabul ettiği mertlik, onur, aşk, fedakârlık, alçakgönüllülük, sevgi, merhamet, şefkat, acıma, vakar, sabır, feragat ve dayanma gücü değerlerini bu bölge aracılığıyla paylaşmaya çalışır.

"Ayı" adlı Öykünün Ekoeleştirel İncelemesi

Faulkner için doğa, inandığı evrensel değerlere ulaşmak için belki de en önemli yol göstericilerden biridir ve insanlığın üzerine düşen ve temizlenemeyecek olan lanetin en önemli kaynaklarından biri de, insanın doğadan uzaklaşmasıdır. "Faulkner'a göre, insan yeryüzünün iki büyük gerçeğinden uzaklaşmıştır: Tanrı inancından ve toprak sevgisinden" (Halman, 1963: 35). İnsan takındığı bu tutum yüzünden kendini, çıkışı bulunamayan bir labirentin içine sokarak acı çekmeye daha doğrusu evrensel değerlere ulaşamamaya mahkûm etmiştir. Bu, çıkışı olmayan bir yola benzemektedir. "İnsanoğlu tabiata, toprağa ve Tanrı'ya kalleşlik ederek alinyazısındaki laneti yaratmıştır, sonra o alinyazısı gereğince sadece tabiata, toprağa ve Tanrı'ya karşı değil, insanlara ve kendi varlığına karşı suç ve günah işlemeye başlamıştır. İşlediği suç ve günahlar, kendi azabı ve yıkımı olmuştur zaman boyunca. Kurtuluşuz bir fasit dairedir bu" (Halman, 1963: 36). Ekoeleştiri günümüzde neredeyse insanlığın sonunu getirecek doğa felaketlerinin ve çevre sorunlarının sebebinin aslında insanın doğaya karşı tutum ve davranışlarının oluşmasında önemli bir rol oynayan insan merkezli yaklaşımlardan kaynaklandığını ileri sürer. İnsan merkezli yaklaşımlar insanın doğadan giderek uzaklaşmasına yol açmışlardır. Ekoeleştirmenler Betty ve Theodore Roszak, geçen yüzyıldaki bütün felsefi ve estetik akımlar

incelendiğinde, insanın doğadan yabancılaştırılmasının kaçınılmaz bir insan durumuymuş gibi bütün bu akımlara dayanak oluşturduğunu ileri sürerler (Roszak, Roszak, 2000: 223). İnsanın doğadan yabancılaştırılması onu algılayış biçimlerini değiştirmesi ve doğa ile olan ilişkilerinde kendisini yerleştirdiği konum insanın umarsızca doğayı yok etmesine neden olmuştur denilebilir çünkü günümüzdeki doğal felaketlerin ve çevre sorunlarının en önemli özelliği insan kaynaklı faktörler yüzünden meydana gelmeleridir ve ne yazık ki bu büyük ölçüde insanın doğaya bakış açısından kaynaklanmaktadır. "Çevre sorunlarının nedeni falanca kimyasal maddeleri kullanmanın, filanca üretim biçimini uygulamanın, beceriksiz yönetimin, kötü niyetin ya da rasyonalite eksikliğinin sonucu değildir. Sorunun kaynağı, insanın kendine ve çevresine ilişkin düşüncelerindedir. Doğayı ve kendisini yorumlarken kullandığı yanlış kodlardır" (Ünder, 1996: 18). Bir bakıma Faulkner'in daha önce yer verdiğimiz görüşünden de çıkarabileceğimiz üzere insanın tabiata karşı suç işlemesi yani doğal ve çevre felaketlerine yol açmasının ardındaki metafiziksel etkenler göz ardı edilmemelidir.

Faulkner'in işaret ettiği bir başka gerçek de günümüz ekoeleştirmenleri tarafından sıkça vurgulanan, insanın neden olduğu bu felaketlerin aslında doğayı değil de bir bakıma insanın kendisini yok edeceğidir. Ekoeleştirmen McKibben'e göre doğa son bulmadı ve bulmayacak fakat insan eylemleri ironik bir şekilde insanın bu gezegen üzerindeki yerini sonlandıracak bir süreç başlatmış olabilir (Love, 2003: 84). Bu görüş bir bakıma Faulkner'in insanın yaptığı kalleslik sonrası tabiata karşı suç işlemesinin yanında aynı zamanda kendisine ve varlığına karşı suç işlemesini öne sürdüğü görüşle paralellik gösterir.

Faulkner'e göre lanetten kurtuluş yolu pek mümkün gözükmemektedir ve hemen hemen tüm insanlık bu gerçeğe sırası geldiğinde karşılaşacaktır:

Anlamıyor musun?' diye haykırdı. "Anlamıyor musun? Bütün bu toprak, bütün Güney lanetlenmiştir ve bu topraktan türeyen bütün bizler, bu toprağın emzirdikleri, akıyla karasıyla bu lanetin altındayız? Lanetlenmeyi benim insanların getirdi bu toprağa, kabul ediyorum: belki bu yüzden ancak onların torunları-ona karşı direnmek değil, savaşmak değil-belki sadece katlanırlar ve dayanırlar lanet kaldırılıncaya kadar. Sonra sizin insanların sırası gelecek çünkü biz sıramızı savdık. Ama şimdi değil henüz değil. Anlamıyor musun? (Faulkner, 1991: 89).

Faulkner'e göre Amerika'ya giden insanlar ve onların ataları yalnızca Amerika'daki toprakları lanetlememişlerdir. Zaten oraya gitmeden önce geldikleri yerlerdeki toprakları lanetledikleri, oradaki topraklara karşı suç işledikleri için bir fırsat olarak Amerika'ya "Kenan" diyarını kurmaları için gönderilmişlerdir. Fakat önce püriten inanç daha sonra da kapitalizmin önlenemez yükselişi bu fırsatı neredeyse yok etmiştir. Dahası bu insanlar yerli halka da toprağın bir meta olduğunu empoze edip, onları da topraktan yabancılaştırmışlardır.

Yoksun kılınmış. Güçsüz değil: kusura bakmamazlık etmedi O; kör de-ğildi, çünkü her şeyi gözledi. Ve şunu da söyleyeyim. Aden'den yoksun kılınmış. Kenan Diyarı'ndan yoksun kılınmış, ve insanı yoksun kılanlar zaten yoksun kılınmışken yoksun kıldılar onu, ve roma hamamlarındaki toprak ağalarının beş yüzyılı, ve onları yoksun kılan ve onların zorla aldıkları malı yeniden zorla alıp yutan ve sonra şu senin eski dünyanın kemirilmiş kemikleri için hırlaşan kuzey ormanlarından gelme yaban adamlarının bin yılı, Tanrı'nın adına sövdüler sonunda O bir basit yu-murtayı kullandı onlara yeni bir dünyayı göstermek için burada bir insan ulusu birbirlerine karşı alçakgönüllü, acımalı, dayanıklı ve onurlu olarak kurulup yaşasın diye.... (Faulkner, 1991: 89).

Bu alıntıdan Faulkner'in insanın toprağa yaptığı sadakatsizliğin yalnızca Amerika'ya giden insanlarla sınırlı kalmadığı ve yalnızca belli bir döneme ve bölgeye ait olmadığı so-nucuna varılabilir. Bu yüzden Batı dünyasının geliştirdiği ve/veya Batı dünyasının insan merkezli görüş ile şekillenmesini sağlayan metafiziksel değer sistemleri ile para temelli ekonomi, insanın doğayı sömürmesine, onu yenilgiye uğratılması gereken bir düşman gibi görmesine ve insanın doğadan yabancılaşmasını sağlayacak fiziksel ve metafiziksel kodları oluşturmasına ve benimsemesine yol açmışlardır.

Faulkner'e göre insanlar kendilerinin 'Eski Dünya'da hata yapmasına neden olan doğa üzerinde egemenlik kurma anlayışından 'Yeni Dünya'da da vazgeçmeyerek bu su-nulan yeni fırsatı da kullanamamışlardır. Faulkner'in "Ayı" adlı öyküsünde insanın doğa ile olan ilişkilerinde dinin ve para temelli ekonominin insan merkezli görüş anlayışı ile yorumlanmasının sözünü ettiğimiz fırsatın kaçırılmasının nedenleri olarak değerlendiri-mek olasıdır.

Faulkner'in "Ayı" adlı öyküsünde eleştirdiği önemli noktalardan biri de Hıristiyanlı-ğın yorumlanış biçimidir. Bu yorum günümüz ekoeleştirmenlerinin Hıristiyanlığın insan merkezli yorum altında gelişme gösterdiğini ileri sürmesiyle paralellik gösterir. Faulkner yapıtında yaradılış öyküsüne atıfta bulunarak bu durumu şu şekilde değerlendirir:

Çünkü O söyledi Kitap'ta yeryüzünü nasıl yarattığını, yaptığını ve bak-tığını ve iyi olduğunu söylediğini. Ve sonra O insanı yaptı. O ilk önce yeryüzünü yaptı ve yeryüzünü dilsiz yaratıklarla doldurdu ve sonra O insanı yarattı yeryüzünde O'nun temsilcisi olsun ve yeryüzünde ve yeryüzündeki hayvanlar üstünde O'nun adına egemen olsun diye, ama kendisi ve soyu soppu adına sonsuza değin değişmez haklara sahip olsun diye değil, kuşaklar kuşağı, dikdörtgen ve kare toprak parçaları üstünde, ama kardeşliğin toplumsal adsızlığı içinde yeryüzünü ortaklaşa ve ek-siksiz kullansınlar diye, ve O'nun bütün karşılık istediği bütün ödeme acımaydı ve alçakgönüllülük ve katlanma ve dayanıklılıktı ve ekmeğine karşılık alınının teri (Faulkner, 1991: 89).

Faulkner burada yaradılış öyküsünün insan merkezli yorum ışığı altında kazandığı anlamdan ve bunun getirdiği sonuçlardan rahatsızlık duymaktadır çünkü insanlar yaradılış öyküsünün insan merkezli yorumundan hareket ederek insan olmayan varlıklar üzerinde sonsuza değin egemenlik kurarak, yeryüzünü ortaklaşa ve eksiksiz kullanmak yerine sadece kendisi ve soyu sopunun çıkarları doğrultusunda değerlendirmeye çalışmaktadır. Faulkner'in de işaret ettiği üzere, yaradılış öyküsünü farklı şekillerde yorumlamak olası iken insan merkezli düşünce anlayışı dini yorumlamalar üzerinde de baskın hale gelmiştir. Faulkner'in "Ayı" adlı öyküsünde takındığı bu tavır günümüz ekoeleştirmenlerinin "Yaradılış" öyküsünün insan merkezli yaklaşım etkisi altındaki yorumlanışından duydukları rahatsızlıkla paralellik gösterir.

Ekoeleştirmen Lynn White özellikle Batı biçiminde Hıristiyanlığın dünyanın gördüğü en insan merkezli din olduğunu iddia eder (White, 1996: 9). İnsan merkezci yorumlamaların egemen olduğu Hıristiyanlık dini insan doğa ilişkilerini neredeyse tamamen insanın kendi çıkarlarını ön planda tutarak değerlendirmiştir. İnsan merkezli baskı yüzünden diğer olası yorumlamaları kabul etmemiştir. Bu aynı zamanda gündelik yaşamı da etkilemiştir. Lynn White İncil'deki yaradılış öyküsüne atıfta bulunarak bu öykünün tamamen insan merkezli bir bakış açısı ile değerlendirildiğini iddia eder. Bu da insanın diğer varlıklardan üstün ve onlara sahip olma hakkı olduğunu düşünmesine neden olmuştur.

Tanrı Adem'i ve Havva'yı da Adem'i yalnız bırakmamak için yarattı. İnsan bütün hayvanları adlandırarak onların üstünde egemenliğini kurdu. Tanrı bütün bunları açıkça insanın yararı ve egemenliği için planladı; fiziksel yaratılıştaki hiçbir maddenin insan amaçlarına hizmet etmekten başka bir amacı yoktur. Ve insanın bedeni de çamurdan yapılmış olsa da o basitçe doğanın bir parçası değildir. O Tanrı imgesinde yaratılmıştır (White, 1996: 9)

Joseph R. Des Jardins de *Çevre Etiği Çevre Felsefesine Giriş* adlı kitabında İncil'deki bu yaradılış öyküsüne atıfta bulunarak insan merkezli din yorumlarının doğurduğu sonuçlara değinir. Jardins "İncil'deki yaradılış öyküsünde, Tanrı'nın denizdeki balığı, gökteki kuşları, sürüyü, yeryüzündeki bütün vahşi hayvanları ve dünyada sürünen sürüngenleri yönetmek için insanları yarattığı, bütün başka canlı yaratıklar üzerinde insanlara 'egemenlik' hakkı tanıdığından söz edilir" der (Jardins, 2006: 98). Hıristiyanlıktaki doğa anlayışı bununla sınırlı kalmamıştır. Amerika'ya vaat edilen ülkeyi "Kenan"ı kurmaya gelen püritenlerde insan merkezli etiğin farklı yansımaları da gözlemlenebilir.

Püritenler seçilmiş insanlar olduklarına inanıyorlardı. Püritenlere göre inançlarının sağlamlığı Yeni Dünyada karşılaştıkları doğa tarafından test ediliyordu. Püritenlere göre doğa Tanrı'nın püritenler tarafından tamamlanmak üzere yarım bıraktığı bir eser gibiydi. Amaç ne olursa olsun

doğayı fethetmek onu kontrol altına almaktı. Böylece dinsel anlamda da Tanrı'nın yarım bıraktığı eseri tamamlayabileceklerdi. Püritenler, inançlarının New England'ın vahşi doğasında sınavdan geçirilmekte olduğuna inanıyorlardı. Daha da önemlisi, vahşi doğal alan Tanrı'nın İsrailiilerle bir sözleşme yapmış olduğu yerdı. Püritenler gerçekten 'seçkin insanlar' olduklarının ölçüsü bu vahşi doğada ne kadar iyi hareket edecekleriydi. Böylece, vahşi doğa aşılması gereken bir engel, hükmedilmesi gereken bir düşman ve giderilmesi gereken bir tehditti (Jardins, 2006: 305-306).

Faulkner "Ayı" adlı öyküsünde, Amerika'da sanayileşme süreci doruk noktasına çıkmadan önce egemen olan püriten doğa anlayışını da yansıttığı öne sürülebilir.

Sen, erkek torunu, fırsatı gören ve yakalayan adamın, toprağı satın alan, toprağı ele alan, nasıl olursa olsun toprağı elde eden, bağışlanmak üzere elinde tutan, nasıl tutarsa tutsun, bağışlanan eski araziden alan, ilk arazi beratını alan, yaban hayvanlarıyla daha da yaban adamların elinde bir yaban toprakken ve bu toprağı temizleyen, çocuklarına bağışlanabilecek bir duruma getiren, soyunun sopunun rahatı ve güveni ve gururu için bağışlanmaya değer bir duruma getiren adamın, adını ve başarısını devam ettirsinler diye (Faulkner, 1991: 67).

Bu alıntıda Faulkner'in Amerika'da gözlemleyebileceğimiz doğaya karşı tutumlardan ikisi üstüne yoğunlaştığı söylenebilir. Bunlardan ilki doğayı yani yabancı ele geçirme diğeri ise onu sömürmedir. Bu alıntının daha çok doğayı sömürme sürecinin ön koşulu olarak değerlendirilebilen fethetme ya da ele geçirme sürecini yansıttığı söylenebilir. Yaban hayvanların, yaban adamların yaban toprağı artık fethedilip temizlenmiştir. İnsanın metafiziksel ve fiziksel başarıları gerçekleşmiştir. Yaban denetim altına alınabilmiştir. Artık insanın kontrolü altındadır. İnsan artık doğaya hükmettiğini düşünmektedir. Bu anlayış günümüzdeki çevresel ve ekolojik sorunlara neden olan temel faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Ekoeleştirirmen Patrick D. Murphy "beyaz adam yaşamaya ve kendini toprağı, orada ondan önce zaten var olan insan ve insan olmayan varlıklara uyum sağlamak için gelmedi, o bütün diğeri her şeyi kendine uyum sağlamaya zorladı ve sorunda burada başladı" der (Yamazato, 2003: 11). 'Yeni Dünya'ya gelişten sonra püritenlerin hayatta kalabilmek, dinsel inançlarını gerçekleştirebilmek için amaçladıkları başarı böylece gerçekleşmeye başlamıştır. Doğanın ele geçirilişinden sonra Amerika'da dinsel inancın yanında filizlenmeye başlayan makineleşme, daha sonrasında sanayileşme ve kapitalizmle birlikte doğayı sömürme amaçları gerçekleşmeye başlayacaktır.

Kapitalizm kendisinden önce var olan insan merkezli doğa anlayışını terk etmek yerine onu daha da geliştirerek doğaya karşı daha acımasız olmuş, doğanın da toprağın da yabancı da metalaşmasına ön ayak olmuştur denilebilir. Para temelli ekonomide hedef,

büyüme. Nasıl olursa olsun büyüme gerçekleşmek zorundadır. Başarının eş anlamı ilerlemektir. Büyüme ve ilerlemek için doğa, araçsal bir değere dönüştürülmek zorundadır.

Toplumun üretim için üretim kuralıyla yönetildiği ve büyümenin ölümün tek panzehiri olduğu bu nicel denklikler alanında, doğal dünya doğal kaynaklara, benzersiz bir başıboş sömürü alanına indirgenir. Kapitalizm, doğanın insan tahakkümüne sokulması doğrultusundaki kapitalizm öncesi nosyonu onaylamakla kalmaz aynı zamanda doğanın talanını toplumun temel yasasına dönüştürür (Bookchin, 1996: 69).

Faulkner de sözünü ettiğimiz öyküsünde önce toprağın elde edilmesini, daha sonra toprağın metaya dönüştürülüş sürecini ve en sonunda daha öncekilerin gerçekleştiremediği yaban ruhun ve yaban hayatın yok oluşunu gerçekleştiren hızlı sanayileşmenin gelişimini ve sonuçlarını yansıtmaya çalıştığı ileri sürülebilir.

büyükbabası Carothers McCaslin'in beyaz adam parasıyla tüfeksiz büyükbabalarının orada avlandığı yaban adamlarından satın aldığı toprakta, ve bu toprağı evcilleştirip düzene sokmuş, ya da evcilleştirip düzene soktuğunu sanmıştı, şundan dolayı ki köle durumunda tuttuğu ve ölümlerini, kalımlarını kararlaştırma yetkisini elinde bulundurduğu insanlar ormanı topraktan sökmüşler ve terleriyle toprağın yüzünü şöyle yirmi santim derinliğinde kazmışlardı önceden bulunmayan bir şeyi bu toprağa ekebilmek için, ve bu toprağı satın aldığını sanan kimsenin toprağı elde etmek ve elinde tutmak için ödemek zorunda kaldığı paraya çevrilebilir ve ayrıca oldukça da iyi bir kar sağlayabilirdi.." (Faulkner, 1991: 65).

İnsan, yabandan, kendi doğal ortamından söküp çıkardığı orman arazisini tarım arazisine dönüştürüp orada toprağın rızası olmadan yapmaya çalıştığı üretim, hem de aç gözlü bir üretim sayesinde doğal hayata zarar vermiştir. Bunu gerçekleştirirken hiçbir sakınca görmemiştir. Çünkü artık toprak onun malıdır ve sahip olduğu toprağa yani mala istediği gibi davranabilme hakkını kendinde görür. Alıntının sonunda değinilen "kazanç" unsuru da bir bakıma bütün kapitalizmin sırrı olmuştur ve insan daha çok kazanç elde edebilmek için doğaya daha da çok zarar vermeye başlamıştır. Böylelikle kapitalizmle birlikte doğaya karşı vahşice takınılan tutumun değişmediği sadece şekil değiştirdiği algılanabilir.

Bu çok hızlı sanayileşme ve kentleşme döneminde, doğa genel olarak yenilgiye uğratılması gereken bir düşman olmaktan çok Amerikan ekonomisini besleyecek tükenmez bir kaynak olarak algılanmıştır. Bunun çoğu kez anlamı, doğal kaynakların, Amerikan sanayisininin büyük bir

bölümünü tekeline almış olan mutlu bir azınlığın olağan üstü servet sahibi olmalarına katkıda bulunmasıdır(Jardins, 2006: 110).

Bu değişim sürecinin izlerini Faulkner'in yapıtında gözlemlemek olasıdır. Faulkner bu sürecin gelişimini ve varabileceği noktayı şu şekilde yansıtır:

eriyen öğle sonrasında ve yılın ölümünün altında yoğun kasım ormanlarının boylu ve sonu gelmez duvarı, kasvetli ve geçitsizdi (Sam Fathers'ın orada arabayla beklediğini bildiği halde bir türlü anlayamıyordu; nereden ve nasıl ormanlara girmeyi umduklarını), son açık arazinin pamuk ve buğday tarlalarının iskelet sapsarı arasından ilerliyordu araba, insanın hatırlanamayacak kadar eski ormanın böğrünü bücürce kemiriyişinin son izinden geçiyordu ki bu görüntü karşısında neredeyse gülünç bir ufalmayla cüceleşen araba kendisi de artık ilerlemesini kesmiş gibi görünüyordu (bu da sonradan tamamlanacaktı, yıllar sonra, büyüüp adam olup denizi gördükten sonra) (Faulkner, 1991: 9).

Yukarıdaki alıntıda görülebileceği gibi Faulkner Amerika'daki doğanın yok ediliş sürecinin nasıl gerçekleştiğinin ve hangi boyutlara ulaştığının ve ulaşacağını gözlemlerini aktarıyor gibidir. İnsanların, ormanı söküp sağlıklı tarım arazilerine dönüştürmelerini ve hatırlanamayacak kadar eski ormanın, daha önce de belirttiğimiz gibi, insandan önce olan ormanın eldeki imkânlar ile nasıl hızlı bir şekilde yok edildiğini gözler önüne sererken, öyküdeki çocuğun büyümesi ile doğru orantılı olarak şu anda kasvetli geçitsiz bir duvar gibi duran orman sınırının da yok olacağını söylemektedir. Bunun için teknolojinin biraz daha gelişmesi beklenmektedir denilebilir.

Tren yollarının ve kereste fabrikalarının, ormana ve ormanda yaşayanlara zarar vermesi yine bu öyküde sanayileşmenin büyümesi ile yabana verilen zararın nasıl doğru orantılı olarak geliştiğinin bir göstergesi olarak karşımıza çıkar.

...minik, kütükten yapılmış demiryolu kavşağına oysa Binbaşı de Spain şirkete yalnızca (üstelik nice yıllar önce) üstünde yan rayların ve yükleme platformlarının ve temsilcilik binasının durduğu toprağı satmıştı, ve afallamış ve üzgün bir şaşkınlıkla baktı çevresine önceden uyarıldığı ve kendini hazırladığını sandığı halde: iki ya da üç dönümlük yer kaplayacak olan şimdiden yarı yarıya bitmiş bıçkı fabrikası ve görünüşte miller ve miller boyunca uzanan istiflenmiş çelik çubuklar yeniliğin açık parlak pasıyla kıpkırmızı ve yığılmış demiryolu traversleri katran ruhuyla keskin, ve tel çevrili açık ağıllara yemlik tahtaları en azından iki yüz katır için ve bunları sürececek adamların çadırları;... (Faulkner, 1991: 129-130).

İnsanlar doğayı sömürmek için ellerinden geleni yapmakta pek bir tereddüt göstermezler. Bu arada doğal hayatı yok etmekten, ona zarar vermektense ya da içinde yaşayan canlıları ortadan kaldırmaktan ve/veya onlara zarar vermekte kendilerince hiçbir sakınca görmezler. Dini yorumlar ve her ne olursa olsun ilerleme fikrini aşıl原因an para temelli ekonomi olası sakıncaları zaten ortadan kaldıracak yaklaşımları insanlara kabul ettirmişlerdir. İnsanların doğaya verdikleri zarar da sanayileşmenin gelişmesiyle paralellik gösterir. İnsanların doğaya verdikleri zararın bir bakıma tarihsel süreci Faulkner'in bu öyküde dile getirdiği diğer bir konudur. Sanayinin daha az var olduğu dönemde Amerika'da avcı durumunda yaşadığı düşünülen insanların doğaya daha az zarar verdiği yine metinden anlaşılabilir. "[Bir] dişi geyikle bir ceylanı yuvalarından kaçırdı, yataklarından ürküttü, görebilecek kadar yakınlarına sokulmuştu-çalıların hışırtısı, beyaz geyik kuyruğu, anasının ardından seğırtten ceylan, sandığından daha hızlı koşarak." (Faulkner, 1991: 20).

Öykünün başında anlatılan bu sahnede insanların verdiği zarar nispeten daha az boyutta kalırken tarımla uğraşan insanlarla beraber zararın boyutunun biraz daha fazlaştığı söylenebilir. "[Y]aban olduğu için yabandan korkan insanların kenarlarını pullukları ve baltalarıyla durmamasıyla bücürce kemirdiği ölüme mahkûm yaban..." (Faulkner, 1991: 7).

Fabrikalaşma, şehirleşme sonrasında ise hem ormanlık hem yaban alanlar hızla tükenmektedir, ayrıca insanların doğaya verdiği zararlar da gitgide artmaktadır. Artık yabanda yaşayan küçük ayı bile tren seslerinden o kadar rahatsız duruma gelmiştir ki kendini bulabildiği ağaçların tepesine çıkmaya zorlamıştır. Ancak trenler durdurulduktan sonra o rahatsızlık biraz olsun dindiğinde yaşam ihtiyaçlarını karşılamak için ağaçtan inmeyi göze alabilmiştir. Ayı için kendi doğal hayat alanı ve hayatı bu müdahalelerden sonra bir nevi yabana ya da kendisine yabancı bir çevreye dönüşmüştür. O artık kendi evinde bir yabancıdır. Üstelik yaşamı tehlikededir. Artık kendi evinde istenmeyen bir varlıktır.

otuz mil ötedeki kesim yerine trenin ilk yolculuğu, ayı rayların arasında, gerisini havaya dikmiş oyun oynayan bir enik gibi ne çeşit karınca ya da böcek sakladıklarını anlamak için toprağı kazarken ya da belki görünüşe bakılırsa nereden sökün ettiği bilinmeden bir gece içinde tek sonsuz matematiksel bir çizgi halinde beliriveren bu garip birbirinin eşi dört köşeli kabuksuz kütükleri incelemek için hala kazıyordu makinist elli ayak ötesinde frenlediği makinenin düdüğünü çaldığında, bunu üzerine çılgınlar gibi kaçtı ve önüne çıkan ilk ağaca tırmandı: bir adam bacağından az daha kalın bir diş budak fidanına ve erişebildiği kadar yükseğe tırmandı ve orada yapışıp kaldı, başını kolları arasına sıkıştırarak bir adam (belki bir kadın) gibi frenci üstüne koca koca demiryolu taşları atarken, ve tren üç saat sonra ilk kereste yüküyle döndüğünde ayı ağacın yarısına kadar inmişti ve bir kere daha tırmandı tırmanabildiği kadar yükseğe ve gene

sarıldı ağaca tren geçerken ve hala oradaydı öğleden sonra tren yeniden yük almaya giderken ve gene oradaydı alacakaranlıkta geri dönerken... Binbaşı de Spain kereste trenini Hoke'da bekletti...ağaçtan indi su içmeksizin neredeyse otuz altı saat geçirdikten sonra ve McCaslin ona anlattı nasıl bir an için orada yanında durdukları fıçıdan su içeceğini sandıklarını, nasıl suya baktığını ve duraladığını ve onlara baktığını ve sonra gene suya, ama yaklaşmadığını, gittiğini, koşarak, ayıların koştukları gibi, iki takım ayak, ön ve arka, iki ayrı ama birbirine paralel yolu izleyerek (Faulkner, 1991: 130-131).

Yukarıdaki alıntıda da görülebileceği üzere insanlar makineleşme ve sanayinin gelişmesiyle beraber doğaya çok daha ciddi zararlar ve rahatsızlıklar verdiği ileri sürülebilir. Trenin gidiş geliş saatlerinden anlaşılacağı üzere yaptığı seferler o kadar çoktur ki ayı ağaçtan incek fırsatı ancak Binbaşı de Spain treni Hoke'da bekletince bulabilir. İnsana ait olmayan ama insanın zorla ele geçirdiği ayının doğal yaşam alanında ayıya verdikleri zarar yetmiyormuş gibi trenin ve makinistin çaldığı düdükten aşırı rahatsızlık duyan ayı ağacın tepesine çıkmak zorunda kalmıştır. Sesi duymamak için kollarını başının arasına almasına rağmen insanlar koca demir yolu taşlarını üzerine atarak ayıyı rahatsız etmeye devam etmektedirler. Üstelik otuz altı saat sonra ağaçtan inmeye göze alan ayı susamış olmasına rağmen insanlar suyun yanında durdukları için su bile içmeden hızlıca oradan uzaklaşmaya çalışmıştır. Bu verdikleri rahatsızlıkların yanında kereste taşıdığı anlaşılan trenin yaptığı sık seferlerden doğanın ne kadar sömürüldüğünü tahmin etmek zor olmasa gerek. Faulkner'in burada üzerinde durduğu rahatsızlığın insanın değerler sistemiyle ilgili olduğu bu yüzden bu değerler sistemi değişmedikçe rahatsızlığın yalnızca öykünün geçtiği zaman, mekan ve insanlarla sınırlı kalmadığının, kalmayacağını en yakın örnekleriyle ülkemizde de karşılaşmaktayız. Özellikle Hidroelektrik santral (HES) projelerinin ülkemizde yaygınlaşmasıyla beraber ayılar ve insanlar arasındaki ölümlerle ve yaralanmalarla sonuçlanan karşılaşmaların arttığı gözlenmektedir. Artvin'de iki kişinin yaralanması, Ankara'nın bir köyünde bir kişinin son anda ölümden kurtulması, Erzurum'da iki kişinin öldürülmesi ve Kars'ta da bir ayı saldırısının gerçekleşmesi yakın dönemin önemli olaylarıdır. Günümüzdeki siyasetçilerin de olayları insan merkezci görüş etkisi altında, para temelli ekonomiden yana yorumladıkları değerlendirilebilir. Bu konularla ilgili Orman ve Su İşleri Bakanı Prof. Dr. Veysel Eroğlu şu şekilde bir yorum yapmıştır: "Ayılar tekrar böyle zarar verirse gerekli tedbir alınacak. Ayı yakalanır, kimseye zarar vermezse Bursa'daki rehabilitasyon merkezimize gider. Ama bu şekilde yakalanması mümkün olmazsa ve zarar verme durumu olursa gereği yapılır"². Aynı konulara duyarlı insanların verdiği tepki ise yeryüzü merkezli bir yaklaşım çatısı altında değerlendirilebilir. Bu konuda Doğa Derneği İnsan-Ayı Çatışması adlı projenin koordinatörü Eray Çağlayan ise şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

1) Ayrıntılı bilgi için bkz: Posta Gazetesi, 18 Eylül 2011.

2) Ayrıntılı bilgi için bkz: Posta Gazetesi, 18 Eylül 2011.

"Hidroelektrik santrali (HES) ve baraj gibi doğal hayatı yok eden yatırımlar ayıların hayat alanlarını parçalıyor. Ormanlık alanlar şantiyeye döndü. Ayılar daha küçük alanlarda yaşamaya mecbur edildi. Kendi tabii alanlarında beslenme imkânı bulamayan hayvanlar besin bulmak için insan yerleşim alanlarındaki bahçe veya çöplüklere gidiyor. Dünyanın en barışçıl ayıları Türkiye'de olmasına rağmen doğanın dengesi gözetilmediği için yok olma tehlikesi altında kaldıkları için saldırganlaşıyorlar"³

Öyleyse bu sorunların temel nedeni olan insan merkezli yaklaşımı, para temelli ekonomi ve onların etkisi altında gelişen, şekillenen değerlerimizi gözden geçirmeden ayıları tehlikeli bir varlık olarak görüp, onları rehabilite etmeye çalışmak, onları avlamak ya da yok etmek biçiminde gelişen çözüm yolları insan merkezlilikten hiç uzak değildir. Bu anlayış Faulkner'in öyküsünde de sorunları ortadan kaldırmamıştır ve insan merkezli görüş ve öğretileri galip gelmiştir denilebilir.

Hatta öyküde sanayileşme devrine kadar avcılar ve tarımla uğraşan köylüler Koca Ben (ayı)'i bir türlü öldürmeyi başaramazlar. Ona zarar verebilirler fakat öldüremezler. Koca Ben üstünde birçok kurşun taşısa da hala ayakta ve hala yaşamını sürdürebilmektedir. Bu yaşamın öyküde ortaya çıkan yeni devri sembol ettiği iddia edilen Aslan tarafından sonlandırılmasının sağlanması durumun vahametini bir kez daha artırır.

Amerika'nın gittikçe büyüyen bir hızla endüstrileşmesi ile bir devir sona ermekte, yerine yeni bir devir başlamaktadır. Yeni başlayan devri temsil eden bir köpek çıkmıştır şimdi ortaya. Avcıların elinde o zamana kadar bulunmayan cinsten bir köpek. Evcil olmayan, bağlılık ve sevgi ile ilişkisi bulunmayan, yalnız yapacağı işi bilen, iyilik ve kötülük kavramlarından habersiz, korkunç bir güce sahip bir yaratık olan bu köpek, Lion, bütün bu nitelikleri ile Faulkner'in eserlerinde sık sık sözünü ettiği mekanik medeniyeti andırır. Yabani ormanın yaşayan ruhunu temsil eden Old Ben'i öldüren, yıllar boyu süregelen avcılık oyununda yaşlı ayının rakipleri olan avcılar değil, son yıllarda ortaya çıkan bu köpektir. Ormanı yok eden gücün mekanik medeniyetin amansız gücü olduğu hatırlanırsa Lion'un "The Bear" deki sembolik anlamı daha büyük bir açıklıkla ortaya çıkar (Aytür, 1968: 109)

İnsanın yine de bu verdiği zarar ve rahatsızlığa rağmen ayıya taş atarak vicdanen ne kadar rahat olduğunu ve doğaya zarar vermekten herhangi bir çekince duymadığının sonucuna varabiliriz. Bu durumun daha önce bahsetmediğimiz bir başka nedeni de insanın sahip olduğu akıl sayesinde kendini diğer varlıklardan üstün görerek doğadan yabancılaşmaya başlamasıdır. "Aydınlanma düşünürleri akli yücelterek, ona sahip olan tek varlık olan insanı da biricikleştirmişler ve böylece insan olmayan doğadan ayırmışlardır onu."

3) Ayrıntılı bilgi için bkz: Posta Gazetesi, 18 Eylül 2011.

(Ünder, 1996: 86) İnsan akli sayesinde kendini diğer her varlıktan üstün görme fırsatının yanı sıra akıl sahibi olmayan diğer varlıklara karşı hiçbir sorumluluk duymamaya da başlamıştır. Çünkü Kartezyen anlayış, Hıristiyanlık öğretileri ve para temelli ekonomi insanın doğaya karşı kodlarını belirlerken insan merkezli anlayışların etkisi altında kalmışlardır.

Çevre sorunlarının felsefi-metafizik kökleri üstünde düşünen filozoflar, modern insanın diğer insanlara karşı zalimce tutumundan bu Kartezyen anlayışı sorumlu tutarlar. Gerçekten de Descartes'ın ileri sürdüğü gibi, insan ruhu dışında her şeyi ilahi niteliklerden ve özsel bir değerden yoksunsa, organik varlıklar (bitkiler ve hayvanlar) acı ve haz duyma yeteneğinden yoksun cansız birer makineden başka bir şey değilse, insanın herhangi bir iç rahatsızlığı duymadan onlara istediği muameleyi yapmaması için bir sebep de yoktur (Ünder, 1996: 43)

İnsanın bu akıl özelliğini kullandığı Faulkner'in yapıtında da açık bir şekilde gözlemlenebilir. Ancak Faulkner insanın sahip olduğu akıl yüzünden diğer varlıklara karşı ve özellikle doğaya karşı bir egemenlik kurmak yerine evrensel değerlere ulaşabilmek için diğer varlıklardan ve doğadan faydalanılması gerektiğini öne sürer diyebiliriz. "Faulkner insanın tabiatın üzerinde zekâsının hak kazandığı hükümranlılığı kurması, tabiatı faydalanması demek olan 'suzeranity' ile tabiata sahip olmak anlamına gelen "ownership" arasında büyük bir fark olduğuna inanır" (Aytür, 1968: 104). Faulkner'e göre insan aklını doğadan faydalanıp evrensel değerlere ulaşmak için kullanmalıdır. İnsan merkezli anlayışlar çerçevesinde kullandığında lanetten kurtulması çok zordur. "Ayı" adlı öyküde Faulkner insanın aklını kullanarak doğaya ne kadar yabancılaştığını sorguladığı sonucuna ulaşabiliriz. Öykünün ikinci bölümünde avcıların kamp yaptıkları yerde besledikleri tay kaybolur. Daha sonra tay bulunduğu anda ise insanlar hem tayın kayboluşu hem de nasıl ve ne tarafından öldürüldüğü konusunda akıl yürütürler fakat kesin bir sonuca varamazlar. "Ama insanların kendi yanlış kavramlarından akıl yürüttüklerini ve hatta harekete geçtiklerini ne ilk ne de son olarak görüyordu" (Faulkner, 1991: 28).

Çünkü çoğu modern yaşamın endüstrileşmiş yaşam tarzını şehirlerde bulan ve insan merkezli dini ve felsefi etik anlayışlarıyla kendini doğaya karşı kodlayan insanlar oldukları için, doğayı bu kodlara göre yorumlamaya kalktıklarından doğayı gerçek manada anlamakta güçlük çekerler. Bu bir bakıma doğadan yabancılaşmasının da bir sonucudur denilebilir.

Fakat öyküdeki her karakter için bunu söylemek çok güçtür. Kendi yanlış kavramlarından yola çıkarak akıl yürütenler ve bunun sonucunda doğayı gerçek manada anlayamayanlar genelde doğaya sadece avlanmak için gelen ondan metafiziksel ve kısmen fiziksel anlamda çoktan uzaklaşmış kişilerdir.

Senin bir ayağın çiftliğe bir ayağın da bankaya batmış; senin daha doğru dürüst bilemediğin şeylerde bu çocuk şimdiden yaşlı bir adam gibi siz canı çıkası Sartorisler'le Edmondlar'ın bilmekten kaçmak için çiftliklerle bankalar icat etmenizden çok önce o çocuk doğuştan biliyordu ve bundan ürküyordu da belki ama korkmuyordu, hiçbirimizin içine bir kurşun yerleştirebilecek kadar sokulmadığı bir ayağına bakmak istediği için on mil yürüyüp geri geldi bir pusulayla karanlıkta; belki de Tanrı hakkı için budur niçini nedeni çiftliklerle bankaların (Faulkner, 1991: 61).

Bu kişilerin hemen hemen hepsi doğayı ve içinde yaşayan varlıkları anlamakta sahip oldukları değerler yüzünden güçlük çekmektedirler. Daha önce sözünü ettiğimiz bu değerler yüzünden giderek doğadan yabancılaştıkları anlaşılabilir. "[G]ene uludu genç olanı ve hiçbiri o zaman anlayamadı tazının av bulmuş bir köpek gibi ulumayıp bahçesine girilmiş bir taşra köpeği gibi bağırdığını" (Faulkner, 1991: 29).

Öyküde doğayı duyabilen onu anlayabilen kişilerden en belirgin olanları doğayla uyumlu yaşamayı becerebilen çocuk Ike ve çocuğun doğayı duymasında kendisinden çok şey öğrendiği, yalnızca av zamanı değil diğer zamanlarda da doğada, yabanda yaşayan kızıl derili ve siyahı olduğu öğrenilen Sam Fathers'dir. Çünkü tayın bulunuş öyküsünde de taya ne olduğunu ve neyin onu öldürdüğünü bilen kişilerden biri de Sam Fathers'dir:

Sam hala susuyordu. Adamlar diz çöküp izleri ölçerken çocuk onu gözledi. Sam'in yüzünde bir şey vardı şimdi. Ne bir sevinç ne bir neşe ne bir umuttu. Daha sonra, erkek olduğu zaman, çocuk bunun ne olduğunu anladı, ve Sam'in başından biri izleri kimin yaptığını ve ilk baharda dişi geyiğin boğazını kimin parçaladığını ve yavruyu öldürdüğünü bildiğini de anladı. O sabah Sam'in yüzünde gördüğü şey önceden bilmeydi (Faulkner, 1991: 28).

Doğayla uyumlu yaşayabilen insanlar ancak akılları sayesinde insan merkezli bakış açılarını ve o doğrultuda oluşturulmuş yaşam tarzlarından bağımsız bir şekilde doğadan faydalanabildikleri oranda doğayı gerçek anlamda anlayabilmekte oldukları öyküde gözlemlenebilir. Bunu başardıkları oranda da Faulkner'in istediği evrensel değerlere sahip birer insan olmayı başarabilirler. Çocuk Sam Fathers'in öğrettikleri ışığında doğada yabanıl ruhun ölümsüzlüğünü tadabilmek, öyküde geçen şekliyle "Koca Ayı'yı görebilmek için ormanın nispeten bozulmamış insan etkilerinin daha ulaşamadığı derinliklerine saf bir şekilde, diğer bir ifadeyle ona dayatılan kültürün düşünce, araç ve gereçlerinden arınmış bir şekilde gitmesi gerektiği ileri sürülebilir.

Zaten feragat etmişti kendi iradesiyle, gerektiği için, alçakgönüllülükle ve rahatça ve hiç acımadan kendine, ama görünüşe bakılırsa bütün

bunlar yetmemişti. Bir an ayakta durdu-bir çocuk, izsiz yabanın yeşil ve yükselen kasveti karşısında yabancı ve yitik. Sonra bütün bütün bıraktı kendini buna saatle pusuladan ötürüydü. Hala vardı o korku lekesi üstünde. Birisinin halkalı zincirini ve ötekinin ilmekli şeridini tulumundan çözüp ikisini de bir çalıya astı ve sopasını da yanlarına yasladı ve girdi (Faulkner, 1991: 22).

Çocuğun Sam'in öğrettiklerinden cesaretle doğayla bir olabilmek için yabandan öğrendiğini söyleyebileceğimiz evrensel değerlerden bir kaçını kullanarak, diğerlerine de zaten sahip olup 'erkek olabilmek' için ya da Faulkner'in deyimiyle tam bir insan olabilmek için bunları engelleyen her şeyi geride bırakarak kendinden de feragat ederek yabanın ölümsüz ruhunu sezebilmek üzere ormanın derinliklerine girdiği söylenebilir.

ve Sam'in sonra ve son olarak yapılacak şey diye öğrettiği ve talim ettirdiği şeyi yaptı, kütüğe otururken çarpık izi görerek, ıslak topraktaki yamuk sepet daha o bakarken dolmaya devam ediyordu ağzına kadar doluncaya ve su taşmaya başlayıncaya ve izin kenarları eriyip gitmeye başlayınca kadar. Az öteye bakar bakmaz öbürünü de gördü, ve, kılmıdayınca, onun ilerisindekini; kılmıdayarak, acele etmeden, koşarak, ama yalnızca ayak uydurarak izlere önünde belirirlerken sanki düpedüz havadan biçimlenirlermiş gibi tek bir sürekli adımla kaçırırsa arkalarını sonsuza kadar yitirecekti onları ve kendi de yitip gidecekti, yorulmasız, istekli, kuşku ya da korkusuz, azıcık soluk soluğa güçlü çabuk küçük çekiçle yüreğinin, birden küçük bir açıklığa çıkarak, ve orman tek parça oldu. Akıyordu, sessiz, katılaşmış- ağaç, çalı, pusula ve saat parlıyordu bir güneş ışını onlara dokunduğu. Sonra ayıyı gördü. Ortaya çıkmadı, belirmedi: Oradaydı sadece, hareketsiz, yeşil ve esintisiz öğlenin sıcak beneklenişine çakılı, düşünde gördüğü kadar değil ama sandığı kadar büyük, daha büyük, benekli karanlığa karşı boyutsuz, ona bakıyor (Faulkner, 1991: 22).

Çocuk ormanın tek parça olduğu yerde yabanın ölümsüz ruhunu temsil ettiği söylenebilen Koca Ayı'yla, doğayla uyumlu yaşamayı başarmış diğer kişi Sam'in öğrettiklerinden de yararlanarak karşılaşmayı, onu görebilmeyi başarır. Bunu başardığı yeri aslında daha önce pusula, saat ve tüfeğiyle daha önceden bulunduğu ve onu göremediği yer olması oldukça manidardır. Faulkner'in doğayla buluşabilmek, doğanın ölümsüzlüğünü anlayabilmek için insan merkezli anlayışla donatılmış ruhumuzu ve maddi olarak sahip olduğumuz şeyleri birer engel olarak sunduğu yorumunu ortaya çıkarır.

Yabanın ölümsüz ruhuna varabilmek, Koca Ayı'yı görebilmek aslında onu sezebilmek gibidir. Çünkü çocuk tam anlamıyla ayıyı göremez ama hisseder ve bilir ki ayı oradadır. Necla Aytür bu görünüşü mistik bir ifade olarak kabul eder. "Sonunda bir ağaç kütüğünün

arkasında duran ayıyla karşılaştığı zaman hayvanın görünüşü Faulkner'in çok kere yabanıl ormanın kendisi için kullandığı kelimelerle, mistik bir tecrübeye özgü bir dille anlatılır" (Aytür, 1968: 109). Doğada arınmış bir şekilde dolaşırken ölümsüz ruhu yakalamayı, hissetmeyi Amerikan edebiyat geleneğindeki Aşkınıcı felsefede de bulmak mümkündür.

Aşkınıcı gelenekte de sezgiler çok önemlidir. İnsan aklından ziyade sezerek gerçeğe, ölümsüz ruha ve/veya Tanrı'ya ulaşabilir. Fakat Aşkınıcı gelenekte de lekelenmiş kültürden onun verdiği, öğrettiği, empoze ettiği düşüncelerden arınmış olmak gerekmektedir. "Aşkınıcı" felsefenin kurucularından Ralph Waldo "Emerson, doğanın ve insan toplumunun iki ayrı dünya olduğunu ileri sürer. O doğayı sadece lekelenmiş insan dünyasından ayırmakla kalmaz, ona göre orman, insan etkileşimlerinin ortaya çıkardığı belaları ve ayıpları gideren kutsal bir sığınaktır." (Stein, 2000: 200) Emerson'da kültürden ya da daha güçlü bir ifadeyle zamanındaki insan merkezli görüş altındaki kültürün etkisinden arındığı zaman doğayla buluşur. Orada ağaçlara dokunarak, doğayı sezerek ölümsüz ruh ile konuştuğunu, onu sezdiğini ileri sürer. Her iki yazarda da ormanın ölümsüz bir ruha sahip olduğu ve lanetlenmiş ve/veya lekelenmiş insan kültüründen ya da insanlıktan kurtulmak, evrensel değerlere ulaşabilmek için doğanın gerekli olduğu ileri sürülebilir.

Her ne kadar "Ayı" adlı öyküde Çocuk Ike ve Sam Fathers evrensel değerlere ulaşabilmeyi başaran nadir insanlar olsalar da çağlarından önce gelen, çağlarını da içine alan ve sonrasını da içine alacak kötü gidişatı değiştiremezler. İkisi de gelecek için tamamen kötümser olma fırsatını ortadan biraz kaldırmaya yardımcı olabilirler.

Öyküde en ilgi çekici konulardan bir tanesi doğayla uyumlu yaşamayı öğrenmiş ve doğayla uyumlu yaşayabilen Sam Fathers aracılığı ile yabanıl ruhu temsil ettiği öne sürülen Koca Ayı'nın öldürülmesidir. Sam Fathers'in bulduğu, yakaladığı ve yetiştirdiği köpek Aslan'dan sonra ancak Koca Ben öldürülmüştür. Sam Fathers'in ve çocuk Ike'nin eline defalarca fırsat geçmesine rağmen ayıyı vurmamak istemezler. Fakat sanayi devrinin başladığı bir dönemde bu devri temsil ettiği iddia edilen bir köpeği yetiştiren Sam Fathers'in niye böyle bir şey yaptığını çözmek hiç de kolay olmasa gerek. Ayının öldürüldüğünü gördüğü zaman Sam Fathers nedensiz yere düşer ve daha sonrasında da ölür.

Öyle yatıyordu—bakır-kızılı-, neredeyse tüysüz gövde, yaşlı adamın gövdesi, yaşlı adam, ormandan bir kuşaklık bile ayrılmamış yabanıl adam, çocuksuz, kandaşsız, budunsuz-kıpırtısızca, gözleri açık ama artık hiçbirine bakmadan, doktor ona bakarken ve sonra battaniyeyi çekip dinleme aracını çantasına geri koyup çantayı kapatırken ve yalnız çocuk biliyordu Sam'in de öleceğini (Faulkner, 1991: 57).

Belki de değişen yeni düzende yorgun düşen ve bu düzene karşı koyamayacağının farkında olduğu ve/veya ormanda yaşamayan bir çocuğun o bilince eriştiğinin ve bundan sonraki mücadelenin değişik şekilde geçeceğini düşündüğü için böyle bir olay gerçekleşmiş olabilir. Aynı zamanda ayının ölmesine neden olan Aslan da ölerken sadece son

bir kez daha ormanlara bakarak ölür. "...arasıra büyük mavi köpek gözlerini açarken, onları dinlemek için değil de gözlerini tekrar kapatmadan önce bir an ormanlara bakmak istermişçesine, ormanları hatırlamak ya da hala orada olduklarını görmek istermişçesine" (Faulkner, 1991: 59).

Köpeğin ayıyı öldürmek gibi bir niyeti olmadığı belliyken geçirdiği süreçten sonra ayının ölmesine neden olmuştur. Unuttuğu ormanları ya da bundan sonra orada artık olmayacağını düşündüğü ormanları belki de son kez görmek için insanları dinlemek yerine ormanlara bakmayı tercih etmiştir. Çünkü ormanın bir parçası olduğunu ve oraya geri döneceğini hissediyordur. Bu bir bakıma doğanın yani yabanın ölümünün aynı zamanda sanayinin ve en geniş anlamda insanında ölümüne bir işaret gibidir.

Çocuk büyüdüktan sonra doğayı korumak ve doğanın bir parçası olabilmek, Faulkner'in deyiimiyle lanetlenmiş olmanın farkındalığıyla evrensel değerlere ulaşabilmek için büyüdüğünde de bir çaba içerisindedir. Amcasından kalan mirası reddederken aynı zamanda derin düşüncelerle doğa insan ilişkilerini sorgular.

İke büyüdüğünde ilk olarak insanların toprağa nasıl kalleşlik ettiklerinin ve nasıl lanetlendiklerinin farkına varmış gibi konuşur:

...büyükbabası Carothers McCaslin'in beyaz adam parasıyla tüfek-siz büyükbabalarının orada avlandığı yaban adamlarından satın aldığı toprakta, ve bu toprağı evcilleştirip düzene sokmuş, ya da evcilleştirip düzene soktuğunu sanmıştı, şundan dolayı ki köle durumunda ve ölümlerini, kalımlarını kararlaştırma yetkisini elinde bulundurduğu insanlar ormanı topraktan sökmüşler ve terleriyle toprağın yüzünü şöyle yirmi santim derinliğinde kazımışlardı önceden bulunmayan bir şeyi bu toprağa ekebilmek için, ve bu da toprağı satın aldığını sanan kimsenin toprağı elde etmek ve elinde tutmak için ödemek zorunda kaldığı paraya çevrilebilir ve ayrıca oldukça iyi bir kar sağlayabilirdi: ve işte bundan dolayı Carothers McCaslin, doğrusunu kendi de bildiği halde, çocuklarını, soyunu ve mirasçılarını, toprağa sahip olduğuna, elinde tutabileceğine ve başkasına bağışlayabileceğine inandırarak yetiştirdi, çünkü bu güçlü ve insafsız adam kendi boşunlığını ve kibrini ve gücünü bütün bunlarla alay ederek biliyor ve kazandığı her şeyi aşağı görebiliyordu... (Faulkner, 1991: 66).

Bu sadece büyükbabasının yaptığı bireysel bir şey değildir. Aynı zamanda Binbaş de Spain ve Thomas Sutpen ve onun toprağı satın aldığı Chicksaw oymakbaşı Ikkemotubbe'nin de bilip, bildikleri halde hiçbir sakınca görmeden toprağa ihanet etmeleri daha önce de açıklamaya çalıştığımız olayın genel düşünce yapısının şekillenmesine etki eden insan merkezli görüşün bir sonucu olabilir. İnsanlar farklı ırklar, dinler ve dillere sahip olsalar da insan merkezli görüşün etkisi altında kaldıklarında, doğaya karşı

olumsuz tutumları çok da farklılık gösteriyor denilemez. Bu yalnızca belirli bir ırkın, dinin sorunu değil aynı zamanda bu değerler doğrultusunda yaşayan insanların evrensel sorunu gibidir.

İke daha sonra mirası reddederken söylediği sözlerle bugünkü ekoleştiril toprak anlayışının benimsediği toprağı değerlendiril biçimini özetler bir görüntü içindedir denilebilir.

Geri çeviremem. Hiç benim olmadı ki geri çevireyim. Hiçbir zaman babamla Buddy Amca'nın olmadı bana bağışlayabilmeleri için geri çevirmem için, çünkü hiçbir zaman büyükbabamın malı olmadı onlara bağışlamak için bana bağışlamaları için geri çevireyim diye, çünkü hiçbir zaman Koca İkkemotube'nin malı değildi büyükbabama satması için bağışlamak ve geri çevirmek için. Çünkü hiçbir zaman İkkemotube'nin babalarının babalarının değildi İkkemotube'ye bağışlamaları için büyükbabama satması için ya da başka herhangi bir adama çünkü İkkemotube para karşılığında onu satabileceğini bulduğu, anladığı anda, işte o anda sonsuza dek onun olmaktan çıktı, babadan babadan babaya, ve onu satın alan adam hiçbir şey satın almadı (Faulkner, 1991: 68).

Faulkner'a göre lanet insanların toprağı metalaştırdıkları andan itibaren sonsuza kadar üstlerinde var olacaktır denilebilir. Toprak kimindir? Toprak ne içindir? Nasıl kullanılmalıdır? İnsan toprağı ve doğaya sahip olabilir mi? Eğer olduğunu sanırsa onun üzerinde istediğini dilediğince yapma hakkını nereden bulur? Bu sorulardan bir kaçına yanıtı ekoleştiril alanında sıkça görüşlerine yer verilen Aldo Leopold'un "Yeryüzü Etiğı"nde bulmak mümkündür.

Leopold 'Yeryüzü Etiğı'ne Truva savaşıdan dönünce, kötü davranışlarından dolayı kadın tutsakların bir düzinesini astıran Odysseus'un öyküsünü yineleyerek başlıyor. Tutsaklar mal olarak anlaşıldığından, Odysseus'un eylemi, ahlaka aykırı ya da uygunsuz görülüyordu. O zamandan beri, etik öylesine gelişti ki bugün artık ahlaki ilgi ehliyeti tüm insanları kapsayacak ölçüde yaygınlaştı. Leopold'un 'Yeryüzü Etiğı', etiğın toprağı, bitkileri ve hayvanları da içine alacak şekilde genişletilmesini sürdürme çağrısıdır (Jardins, 2006: 355)

Eğer doğaya da ahlaki bir ehliyet verilmiş olunursa onu sadece sahip olduğumuz ve dilediğince kullanabildiğimiz bir meta olmaktan çıkarabilirsek insan merkezli anlayış sonucunu doğa ve çevre felaketlerinin ortadan kalkmasına bir katkıda bulunulabiliriz. Bunun sonucunda en azından doğaya tam bir sorumsuzluk içinde davranma hakkımızda bazı kısıtlamalara gitmemiz gerekebilir.

Leopold çağdaşlarına toprağı yalnızca ekonomik kaynak olarak kullanmanın sonunda hem toprağı hem bizi yok edeceği fikriyle tanıştırdı. Bu

yüzden etik içerisine toprağı, suları, bitkileri ve hayvanları da alacak şekilde genişletilmelidir. Ve insan toprak topluluğunun fetihçisi rolünü onun sade bir üyesi ve vatandaşı rolüyle değiştirmelidir (Jardins, 2006: 364).

Faulkner için de toprağın bir ahlaki ehliyeti olduğu söylenebilir. Çünkü daha önce de söylediğimiz gibi Faulkner'e göre toprak canlıdır ve insan da doğaya, toprağa karşı suç işler. "O halde insanın tabiata karşı işleyeceği suç başka herhangi bir canlıya karşı işleyeceği suçtan farklı değildir ve dinsel anlamda bir günahıdır." (Aytür, 1968: 104) Faulkner'e göre insan doğaya karşı çok büyük bir günah işlemiştir ve bu yüzden sonsuza dek lanetlenmiştir. Çünkü "eski dünyadan Amerika'ya göç ederek karşılaştıkları verimli topraklarda bir servet ve mutluluk rüyası bulan beyazlar bu topraklar üzerinde Tanrı adına hükümranlık kurmakla yetinmeyip toprağı para ile alınıp satılan bir meta haline getirdikleri için tabiata karşı büyük bir günah işlemişlerdir." (Aytür, 1968: 127)

Fakat Faulkner'in insanların bundan farklı davranma fırsatları olduğuna inandığı söylenebilir. Faulkner yine ekoeleştirimlerin günümüzde önerdiği gibi insanı doğanın hâkimi değil doğanın bir parçası olarak toprağa sahip olmadan onu yeri ve zamanı geldiğinde üleşerek ve doğaya uygun bir biçimde kullanmamız gerektiğini "Ayı" adlı öyküde bize söylemektedir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Faulkner "suzeranite" kavramını "ownership" kavramına tercih eder.

O insanı yarattı yeryüzünde O'nun temsilcisi olsun ve yeryüzünde ve yeryüzündeki hayvanlar üstünde O'nun adına egemen olsun diye, ama kendisi ve soyu soppu adına sonsuza değin değışmez haklara sahip olsun diye değil, kuşaklar kuşağı, dikdörtgen ve kare toprak parçaları üstünde, ama kardeşliğin toplumsal adslığı içinde yeryüzünü ortaklaşa ve eksiksiz kullansınlar diye... (Faulkner, 1991: 68).

Faulkner'in öyküdeki çocuk kahramanının da evlendikten sonra zaten hiçbir zaman sahip olunamayan toprağın mirasını almayı reddederek, doğayla uyumlu bir yaşam için harekete geçmesi Faulkner'in amacını biraz daha belirginleştirir.

Kuzensiniz ve başka bir şey de olacağımız yok. Ama önemli değil herhalde: ve evlendiler, evlendiler ve yeni ülkeydi, mirası da herkesin mirasının da olduğu gibi, toprağın dışında, toprağın ötesinde ama gene toprağın çünkü onun mirası da toprağın upuzun tarihine bağlıydı, onunki de öyle çünkü herkes bunu birbiriyle üleşmeli konmak için, ve üleşirken tek olurlar: o süre boyunca, tek: bölünmez, hiç olmazsa o süre boyunca geri çağrılmaz ve geri alınmazca, hala kiraladıkları bir odada yaşıyorlardı ama az bir zaman için sadece ve bu oda şan ve şeref içinde duvarsız çatısız döşemesiz onun için her sabah ayrılır ve her gece dönerken (Faulkner, 1991: 22).

Faulkner, insanın sadece akli sayesinde doğadan farklı olduğunu kabul ederken hâkimiyet kurmayan bir insan tipi çizmekle kalmaz çoğu yerde de doğanın insana olan üstünlüğünün de altını çizer. Çoğu zaman da tek ölümsüz ve mutlak güç sahibi doğa olarak görülür çünkü o her şeyden önce vardı ve her şeyden sonra da var olacaktır ve bu döngü devam edecektir görüşü Faulkner'in "Ayı" adlı öyküsünde sıklıkla vurgulanır. "Yazla yeşil. Değişmiyorlardı, ve, zaman dışıydılar, değişmeyeceklerdi, yazın yeşilinin ve güzün yangınıyla yağmurunun ve kara kış soğuğunun ve kimi zaman karın bile değişmediği gibi" (Faulkner, 1991: 134).

Sadece zaman dışı olması ve ölmez bir ruhunun bulunması değildi de, yabancı insandan ve insan merkezli görüşün dayatmalarından değerli yapan. "...doğrusunu bilen Binbaşı de Spain'in, herhangi bir yazılı belgeden daha yüce ve eski olan yabanın bir parçacığını elinde tuttuğu gibi..." (Faulkner, 1991: 66).

Sadece yabancı, ne eski ve en yüce olan da değildir. Çocuk doğayı dinlemeye başladığında, onunla bütünleşecek kıvama geldiğinde kendisinin orman karşısındaki konumunu da hatta ormanın ona olan üstünlüğünü de anlamıştı. Onu fark edebilmek için de çok aşamalar geçirmesi gerekmişti.

Şimdi anlamıştı o sabah ormanda tazıların sesinde ne duyduğunu ve kü-melenip yattıkları mutfağın altına baktığı zaman neyin kokusunu aldığını. Ona da sinmişti aynı şey, biraz değişerek, çünkü onlar hayvandı ve o değildi, ama yalnız biraz değişerek- bir isteklilik, edilgin; bir aşağılık, zamandışı ormanlara karşı kendi çelimsizlik ve güçsüzlüğünün duygu-su, ama kuşkusuz ve korkusuz... (Faulkner, 1991: 14).

İnsan merkezli görüş altında şekillenen özellikle modern hayat içindeki insan, bilim ve teknolojideki gelişmeler sonucunda aklının gücüne güvenerek kendisini doğadan üstün görme gaffetine düştüğü ileri sürülebilir. Çünkü "aklı, vücudunu tanrıları[doğada pagan dönemde yaşadığı düşünülen] gereksiz hale getirecek ve doğayı bir kafesin içine koyacak kadar en az Tanrı gibi güçlü olmasına olanak sağlayan teknolojiyi üretti" (Fromm, 1996: 35). İnsanın teknoloji üretmesi, onun aynı zamanda doğaüstünde egemenlik kurması ve doğayı kontrol altına aldığını sanması gibi yanlış fikirlerin benimsenmesine neden oldu denilebilir. Harold Fromm, teknolojinin, yenilmez aklımızın hayati derecede doğal destek sistemlerine bağlı olduğumuzu unutmamızı sağlayarak, bizim doğayı kontrol edebileceğimiz gibi yanlış bir yanılsama ortaya çıkardığı uyarısında bulunarak, sanayi devriminin insanın doğayla olan ilişkisi anlayışını değiştirdiğini ileri sürer (Glotfelty, 1996: xxvii). Faulkner teknolojiye veya ilerlemeye karşı değildir ama ilerlemenin daha önce belirtilen evrensel değerlerle örtüşmesini ister. "Manevi alandaki ilerleme teknik alandaki ilerleme ile atbaşı gidebilirse- henüz bu mümkün olmamıştır-ilerlemeye karşı çıkmak için hiçbir sebep yoktur... aksi halde insan kendisini makineleştiren bir medeniyetin kölesi olacak ve insanlığını kaybedecektir" (Aytür, 1968: 117). Bunun gerçekleşmemesi için doğayla

uyumlu olmak doğadan faydalanılıp onun aracılığıyla evrensel değerlere ulaşmak gerektiği anlaşılabilir.

Faulkner'in öyküsü ele alındığında, insanın biraz farklı olduğu kabul edilebilir. Doğa içinde doğanın parçası olan insan diğer varlıklardan biraz farklıdır denilebilir. Fakat doğaya olumsuz yönde müdahale etmediği sürece bunun faydasını da insanın göreceği yaklaşımı doğabilir. Çünkü kendi halinde olan doğada sürekli bir döngü vardır ve zamansız olan doğa kendini yenileyebilmektedir. "Üçüncü gün izi ilk olarak gördüğü deşilmiş kütüğü bile buldu. Neredeyse büsbütün ufalanıp gitmişti artık, inanılmaz bir hızla düzeliyordu, tutkulu ve neredeyse göze görünür bir feragatla, bir zamanlar ağacın bitmiş olduğu toprağa geri dönüyordu" (Faulkner, 1991: 19).

Doğanın kendisini yenilemesi büyük bir hızla düzmesi ve toprağa dönüşün büyük bir tutkuyla anlatılması ile işe yaramaz denilen ölmüş ağacın delikli kütüğünün bile evrene nasıl bir katkıda bulunduğunu ve doğanın nasıl bir dengesi olduğunu anlamak çok zor olmasa gerek. Doğaya dönüş sadece evrene katkı anlamıyla sınırlı olarak da kullanılmamıştır. Toprakla buluşmak ölüm veya tükeniş anlamından çok daha fazlasını verir. Toprakla bütünleşmenin yüce değerlerden biri olan özgürlük ve gerçek özgürlükle bağdaştırılması da, yine bu öyküden çıkarılabilecek bir yorum olabilir.

Sam'in çok sevdiği kağıda sarılı nane şekeri; onlar da gitmişti, daha arkasını dönmeden, yok olmamıştı gerçi bu gizli ve güneşsiz yerlerin karanlık özünü incecik peri izleriyle bezeyen binlerce hayata dönüşmüş-tü onlar da, ve bu hayat, soluyarak ve bekleyerek ve kıpırtısız, her küçük kadın, her yaprağın ardından onu gözlüyordu çocuk kimildayınca kadar, gene kimildandı, yürümeye başladı; durmamıştı, duraklamıştı yalnız, tekerden bir ölümler yeri olmayan tümseği ölüm yoktu çünkü, Aslan ölü değildi ve Sam değildi: toprakta hapis değil toprağın içinde özgürdüler ve toprağın içinde de değil topraktandılar, binlerce ama dağılmamış olarak bütün binlerce parçalarından, yaprak ve dal ve zerrecik, hava ve güneş ve çiy ve gece, palamut meşe ve yaprak ve palamut gene, karanlık ve şafak ve karanlık ve şafak gene değişmez ilerleyişleriyle ve binlerce oldukları için, tek: ve Koca Ben de Koca Ben; ona pençesini bile geri vereceklerdi, hiç şüphesiz pençesini geri vereceklerdi ona; sonra o uzun meydan okuma ve uzun kovalama, zorlanacak ya da sövülecek hiçbir yürek olmaksızın, yaralanacak ya da kanatılacak hiçbir et olmaksızın (Faulkner, 1991: 139-140).

Aslan'ın, Sam'in ve Koca Ben'in ölümleri ile aslında nasıl özgürlüğe kavuştuklarını belirtmek, bunların öykünün içinde belki de sanayileşmenin ağır darbelerinden Faulkner'in savunduğu olası kölelik yerine özgürlüğü seçtiklerinin de bir belirtisi olabilir. Toprakta bir döngü vardır ve toprakla bir olabilenler özgürlüğe kavuşmuşlardır denilebilir.

Sonuç

Faulkner'in öyküsünün tamamı günümüz ekoeleştirel bakış açısıyla değerlendirildiğinde Faulkner'in sadece insan merkezli zihniyeti eleştirmekle kalmadığı aynı zamanda, insanı neredeyse hiçe sayan derin ekolojistlerin benimsemeyebileceği gibi, hem ekosentriзмi hem de evrensel değerlere ulaşmış insanı yeryüzü sevgisi ışığında yüceltmekte olduğu sonucuna ulaşılabilir. Faulkner'in, günümüz ekoeleştirmenlerini üzerinde düşünmeye sevk edecek: "Ne kadar doğa, ne kadar insan" sorusuna insanlık ve doğa sevgisinin önemini vurgulayarak, insanlık ve doğanın daha önceden var olan uyumunu yeniden sağlayacak bir dengeden söz etmekle yanıt verdiği söylenebilir.

Kaynakça

- Aytür, N. (1968). "William Faulkner'in Eserlerinde İnsanın Tabiatla İlişkileri". Ankara Üniversitesi Batı Dil ve Araştırmaları Dergisi, 3(1), 103-127.
- Bookchin, M. (1996). Ekolojik Bir Topluma Doğru. (A. Yılmaz, çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Faulkner, W. (1991). Ayı. (M. Belge, çev.). İstanbul: İletişim.
- Fromm, H. (1996). "From Transcendence to Obsolescence". C. Glotfelty-H. Fromm (Eds.). The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology içinde (p. 30-39). Athens, Georgia: The University of Georgia Press.
- Glotfelty, C. (1996). "Introduction: Literary Studies in an Age of Environmental Crisis". C. Glotfelty-H. Fromm (Eds.). The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology içinde (s. xv-xxxvii). Athens, Georgia: The University of Georgia Press.
- Halman, T.S. (1963). William Faulkner: Hayatı Sanatı Eserleri. İstanbul: Varlık
- Jardins, (2006). Çevre Etiği: Çevre Felsefesine Giriş. (R. Keleş, çev.). İstanbul: İmge.
- Love, G. (2003). Practical Ecocriticism. Charlottesville and London: University of Virginia Press.
- Roszak, B., Roszak, T. (2000). "Deep Form in Art and Nature". L. Coupe (Ed.). The Green Studies Reader: From Romanticism to Ecocriticism içinde. (s. 223-226). Florence, KY, USA: Routledge.
- Stein, R. (2000). "To Make the Visible World Your Conscience: Adrienne Rich as Revolutionary Nature Writer". J. Tallmadge-H. Harrington (Eds.). In Reading Under the Sign of Nature: New Essays in Ecocriticism (p. 198-207). Salt Lake City: The University of Utah Press.

- Ünder, H. (1996). Çevre Felsefesi: Etik ve Metafizik Görüşler. Ankara: Doruk.
- White, L. (1996). "The Historical Roots of Our Ecological Crisis". C. Glotfelty-H. Fromm (Eds.). In *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology* (p. 3-14). Athens, Georgia: The University of Georgia Press.
- Yamazato, K. (2003). "Kitkitdizze, Zendo, and Place: Gary Snyder as a Reinhabitory Poet". M. P. Branch-S. Slovic (Eds.). In *The Isle Reader: Ecocriticism, 1993-2003*, (p. 10-21). Athens, Georgia: The University of Georgia Press.